

ด้านความสัมพันธ์ของนครน่านกับเมืองในกลุ่มวัฒนธรรมใกล้เคียง

ภูเดช แสนสา

ตลอดระยะเวลาสร้างบ้านแปลงเมืองน่านมาหลายร้อยปี ได้มีปฏิสัมพันธ์กับอาณาจักร แว่นแคว้น และบ้านเมืองรายรอบเมืองน่านเสมอมา ทั้งสัมพันธ์ทางเครือญาติ เศรษฐกิจค้าขาย และการศึกสงคราม ได้จัดแบ่งความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับเมืองต่างๆ ดังนี้

(๑) เมืองน่านกับเมืองในกลุ่มกาว (แพร่ งาว)
(๒) เมืองน่านกับบ้านเมืองในลุ่มน้ำกกและลุ่มน้ำอิง (เชียงราย เชียงแสน พะเยา เทิง ฯลฯ)
(๓) เมืองน่านกับลาวในอาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระบาง เวียงจันทน์)
(๔) เมืองน่านกับไทลื้อในอาณาจักรสิบสองพันนา
(๕) เมืองน่านกับไทเขินในนครเชียงตุง
(๖) เมืองน่านกับแคว้นสุโขทัย
(๗) เมืองน่านกับอาณาจักรอยุธยา
(๘) เมืองน่านกับพม่า
(๙) เมืองน่านกับสยาม

๑. เมืองน่านกับเมืองในกลุ่มกาว (แพร่ งาว)

หลักฐานที่กล่าวถึงชาวกาวที่เก่าแก่ที่สุดคือ ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ด้านที่ ๔ ปรากฏความว่า ***"ทังมา กาว ลาว และไทยเมืองใต้หล้าฟ้าฏ..ไทยชาวอูชาวของมาออก"*** ส่วนในตำนานพื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด เรียกเมืองปัวซึ่งเป็นเมืองของชาวกาวว่า "เมืองกาว" หรือ "เมืองกาวเทศ" และกล่าวว่าเป็นคนไทกลุ่มหนึ่งความว่า "เมื่อนั้นชาวกาวไทยทั้งหลาย" และ "เมื่อตติยสักกราช ๗๒๗ ตัว ปีกัดใค้ สนำกุญชรชาวกาวไทยเรียกร้องกันมาแปลงโรงหลวง" ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่เรียกกษัตริย์น่านว่า "พระญากาวน่าน" และเรียกประชาชนชาวน่านว่า "กาวน่าน" ซึ่งสอดคล้องกับศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๔๕ พ.ศ.๑๙๓๕ เรียกผีบรรพบุรุษของกษัตริย์น่านว่า "ด้ำพงศ์กาว" ซึ่งยืนยันถึงบรรพบุรุษของกษัตริย์น่านว่าเป็นชาวกาว

ในจารึกวัดบูรพาราม ด้านที่ ๑ อ้างถึงปี พ.ศ.๑๙๓๙ กษัตริย์สุโขทัยได้ขยายอาณาเขตไปยังเมืองกาว ดังความว่า "ท่านได้ปราบต์ ทั้งปกกาว" ปกหมายถึงรัฐคือรัฐกาวนั่นเอง ส่วนจารึกวัดบูรพารามด้าน ๒ ซึ่งเป็นภาษาบาลี เรียกปกกาวว่า "กาวรฏฐ์" และกล่าวต่อว่าตั้งอยู่ทางทิศอุดรของสุโขทัย

บรรดาเมืองน่านและใกล้ชิดจึงเป็นกลุ่มกาวด้วยกัน คือเมืองแพร่ (จังหวัดแพร่) และเมืองงาว (อำเภองาว จังหวัดลำปาง) โดยเมืองน่านเป็นรัฐที่เข้มแข็งมากกว่าบางช่วงก็มีความสัมพันธ์กับเมืองในกลุ่มกาวในลักษณะคู่แข่งหรือคู่สงคราม เช่น ช่วงพ.ศ.๑๙๓๕ แคว้นน่านก็มีอิทธิพลเหนือแคว้นพลนครภายใต้การสนับสนุนของแคว้นสุโขทัย

"...บ้านเมืองเราทั้งหลาย แลเมืองแพล่ เมืองงาว เมืองนาน เมืองพลั่ว ปู่พระยาดูดังเดียว ปู่พระยาเป็นเจ้าเราเห็นว่าในราชสีมาท่านแล..."[1]

ในขณะที่บางช่วงก็ปรากฏหลักฐานว่าเมืองแพร่ หรือ แคว้นพลนคร ได้ขยายอิทธิพลขึ้นเหนือแคว้นน่าน ด้วยเป็นแว่นแคว้นที่มีขนาดใกล้เคียงกัน ดัง พ.ศ.๑๙๓๙ เจ้านายเชื้อสายกษัตริย์แคว้นพลนคร ๒ องค์พี่น้อง คือ พญาเถรและพญาออนโมง (พญาอุ่นเมือง) ได้ยกกองทัพแคว้นพลนครเข้ามาโจมตีแคว้นน่านจากพญาศรีจันทะ กษัตริย์แคว้นน่าน (พ.ศ.๑๙๔๑ – ๑๙๔๒) ราชวงศ์ภูคา แล้วขึ้นครองราชย์แทนทั้ง ๒ องค์ในช่วงระยะเวลาร่วม ๒ ปี

"...ปีรวายใจ้ (พ.ศ.๑๙๓๙) ท้าวสรีจันท์ได้เสวยเมืองแทนพี่ได้ปี ๑ เมื่อนั้นยังมีท้าว ๒ พี่น้อง ตนพี่ชื่อว่าพระญาเถร ตัวน้องชื่อว่าพระญาออนโมง อยู่เมืองแพร่ ยกเอาริพลมาคุมเมืองน่าน กำจัดพระญาสรีจันทะเสีย แล้วเสวยเมืองแทนแล...พระญาเถรข้าพระญาสรีจันท์เสีย แล้วเสวยเมืองแทนได้เดือนปลาย ๒๐ วัน ลวดปวดพิษไข้เสียบตายไปแล ส่วนท้าวออนโมงตนน้องก็กินเมืองแทนพี่ นานชลี่ปีปลายลาใจเล่า เปนดั่งไฟหมุ้นเถ้าร้อนถนัด..."[2]

๒. เมืองน่านกับบ้านเมืองในลุ่มน้ำกกและลุ่มน้ำอิง (เชียงราย เชียงแสน พะเยา เทิง ฯลฯ)

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับเมืองในลุ่มน้ำกกและลุ่มน้ำอิง จากหลักฐานที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองต่าง มีทั้งความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและศึกสงคราม ดังในตำนานพื้นเมืองพะเยา ที่กล่าวถึงพญาเจือง ราชบุตรพญาศรีจอมธรรม กษัตริย์แคว้นภูกามยาว (พะเยา) ราชวงศ์ลวจังกราช ได้เสด็จมาคล้องช้างที่เมืองน่าน พญาพละเทวะ กษัตริย์น่าน ได้ยกราชธิดาพระนามว่าพระนางจันทเทวีพร้อมช้าง ๑๐๐ เชือกให้พญาเจือง แสดงถึงการผูกความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านการเสกสมรส

---

[1] กรมศิลปากร, **จารึกสมัยสุโขทัย**, (กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ๒๕๒๖), หน้า ๑๗๘ – ๑๗๙.

[2] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

"...รอดตติยะสกราชได้ ๔๒๓ ปีร้วงใส้ ซ้ำเกิดมาแถมคน ๑ ใส่ชื่อว่าเจ้าขุนชอง ส่วนว่าเจ้าทั้ง ๒ พี่น้องก็จำเรินขึ้นใหญ่มาแล้วดั่งอั้น ส่วนเจ้าขุนเจืองท่านก็เรียน เชิงช้าง เชิงม้า เชิงหอก เชิงดาบ เชิงค้อน เชิงฟ้อน เชิงรำ เชิงปล้ำ เชิงตีละคุย ด้วยสาสตรเพททังมวลเสี้ยงบ่หลอแล ส่วนเจ้าขุนเจืองใหญ่มาได้ ๑๖ ปีไปคล้องช้างเมืองน่าน พระญาน่านตนชื่อว่าพลเทวะมีความยินดี เอาลูกสาวถวายคน ๑ ชื่อว่านางจันทเทวี เอาหื้อแก่เจ้าขุนเจืองกับช้างแถมร้อยตัววันนั้นแล..."[3]

ในยุคของพญางำเมือง กษัตริย์แคว้นภูกามยาว (พะเยา) (พ.ศ.๑๘๐๑ - ๑๘๔๑) ราชวงศ์ลวจังกราช ปรากฏหลักฐานว่าพระองค์ได้ยกทัพมายึดเมืองปัว ให้เป็นเมืองขึ้นของแคว้นภูกามยาว จึงจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับบ้านเมืองในลุ่มน้ำอิง นอกจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านการเสกสมรส ยังมีความสัมพันธ์ผ่านการทำศึกสงครามระหว่างกันอีกด้วย ตามรูปแบบของการปกครองของรัฐจารีต

"...เมื่อพายลูนนั้น ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่างำเมือง อยู่เมืองพระยาว ได้รู้ว่าพระญาเก้าเกลื่อนละเมืองไว้แก่นางพระญา เมื่อนั้นพระญางำเมืองจิ่งเอาริพลมารบเอาเมืองพัวได้แล จิ่งไว้นางพระญาผู้ ๑ ชื่อว่าแม่ท้าวคำอั้วสิมกับลูกชายชื่อว่าอ้ายอามป้อมไว้ ๒ ขาเจ้าแม่ลูกกินเมืองพัวหั้นแล..."[4]

หรือสมัยพญาคำฟู กษัตริย์ล้านนาองค์ที่ ๔ (พ.ศ.๑๘๗๗ – ๑๘๗๙) ราชวงศ์มังราย ได้ผนวกแคว้นภูกามยาวของพญาคำลือ กษัตริย์แคว้นภูกามยาวราชวงศ์ลวจังกราชองค์สุดท้ายในพ.ศ. ๑๘๘๑ โดยการร่วมมือของพญาผานอง กษัตริย์แคว้นน่าน (พ.ศ.๑๘๖๕ – ๑๘๙๔) ราชวงศ์ภูคา ภายหลังผลประโยชน์ไม่ลงตัวพญาคำฟูจึงยกกองทัพไปตีแคว้นน่านแต่ไม่สำเร็จ และได้ยกกองทัพมาตีแคว้นพลนครอีก ๒ ปีถัดมาในพ.ศ.๑๘๘๓ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

"...ยามนั้น สกราชได้ ๗๐๐ ตัว ปลีเปิกยี พระญาคำฟูใคร่เสวยเมืองเชียงแสน อยู่บ่นานเท่าใด พระญาคำฟูหื้อไพชวนพระญาพระญากาวเมืองน่าน มารบพระญางำเมือง เมืองพระยาว พระญาทังสองค็เอาริพลเสิก็เข้าปล้นเอาเวียงพระญางำเมืองทัง ๒ เวียง พระญางำเมืองออกหนีได้ บ่าวเจ้าคำฟูได้ของดี เปนต้นว่าแก้วแหวนเงินคำมาถวายแก่เจ้าคำฟู เจ้าคำฟูบ่ปันแก่พระญากาวน่าน เขาชาวน่านเคียดนัก ขุนงั่วชวนพระญาน่านรบพระญาคำฟู ยังมีบ่าวพระญาคำฟูผู้ ๑ ชื่อว่าอ่องขวานคำ ผู้ ๑ ชื่อว่าแสนผานอง หากรู้ส้ามว่าได้ของดีพอใจชวนพระญาคำฟูออกถอยมาเถิงเชียงราย

---

[3] ภูเดช แสนสา (ปริวรรต), **ตำนานพื้นเมืองพะเยา**, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๓ - ๔๔.

[4] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕.

เขาสว่ายไก่ ได้ไก่ล่าหลวงหมานทาง ไก่ตัวนี้ได้ไก่ตัวเมื่อพระญามังรายสว่ายไกไพรบพระญาบา แพ้พระญาบาวันนั้นแล

เมื่อนั้น กานโถมจิ่งหื้อไพกาดลีเสียชุแห่ง บ่หื้อกาวน่านซื้อขายกินได้ แล้วพระญาคำฟูค็เอาริพลถอยเมือเมืองเชียงแสน พระญากาวน่านค็ยกไพชูเชียงแสน พระญากาวน่านถอยมาปล้นเอาเมืองฝาง พระญาคำฟูเคียดยอพลเสิก็ไพตามรบกาวน่าน แสนผานองเปนหัวหน้า ขี่ช้างเครื่องหลวงไพตามรบกาวน่าน บ่าวกาวน่านผู้นึ่งชื่อนายโรงหันแสนผานอง มันคระนิงใจว่าเปนพระญาคำฟู จิ่งไสช้างเข้ามา รู้จักว่าเปนเสนาแสนผานอง นายโรงไสช้างเข้าชนช้างแสนผานอง ช้างนายโรงกาวน่านแทงถูกเคล้าลิ้นช้างแสนผานอง ช้างเครื่องหลวงแห่งแสนผานองเพิกหนี นายโรงกาวน่านได้ไล่ตัดเอาหางช้างเครื่องหลวง พระญาคำฟูยอพลเสิก็เข้าล้องเอาแสนผานอง บ่าวกาวน่านผู้ ๑ ชื่อว่าขุนยอนงวาก ชนช้างอ่องขวานคำ พระญาคำฟูก็หื้อเคาะคล้องตีกลองสะบัดชัยยอพลเสิก็เข้าล้องล้อมอ้อมเอาอ่องขวานคำได้แล้ว หมู่พลเสิก็พระญากาวน่านลวดหักหนี พระญาคำฟูยกริพลตามไล่ข้าบ่าวกาวน่านตายมากนัก พระญาคำฟูไล่เสิก็พระญากาวน่านเถิงเมืองแง แล้วค็เอาริพลถอยคืนเมืออยู่เมืองเชียงแสนวันนั้นแล

ส่วนพระญากาวน่านเอาริพลเสิก็หนีเมือทางเมืองซะลาว กลายหัวเมืองพระยาวเมือเมืองน่านวันนั้นแล เถิงปลีกดสี สกราช ๗๐๒ ตัว อายุพระญาคำฟูได้ ๓๘ ปี เอาริพลไพปล่นเอาเมืองแพล่บ่ได้ หนีมาทางนครเขลางค์ หื้อแสนใหม่ฝืนหลังพลมา ชาวแพล่ออกส่งเสิก็จักไล่ตัดเอาหางช้างเอาพระญาคำฟู พระญาคำฟูฟื้อแสนตาช้วย แสนใหม่ รบชาวแพล่ตามทวยบ่ได้หนีคืน..."[5]

"...ลูกท่านชื่อว่าคำฟูออกรบเอาเมืองตาก เมืองแพล่ ได้ข้าข้อยมาถวายแก่พระญาตนพ่อมากนักแล..."[6]

๓. เมืองน่านกับลาวในอาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระบาง เวียงจันทน์)

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับลาวในอาณาจักรล้านช้าง โดยเฉพาะกับเมืองหลวงพระบาง มีลักษณะมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน หลายครั้งที่เมื่อเกิดศึกสงครามเมืองหลวงพระบางก็เข้ามาช่วยเมืองน่าน เมื่อเจ้าเมืองน่านลี้ภัยก็ลี้ภัยเข้าไปอยู่ที่เมืองหลวงพระบาง ความสัมพันธ์เกิดขึ้นเพราะเป็นเมืองที่การค้าร่วมกันและเป็นเมืองที่มีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกันในระดับราชวงศ์ น่านในยุคสร้างเมืองสมัยพญาภูคา พระองค์ได้ส่ง ท้าวนุ่น ขุนฟอง ราชบุตรบุญธรรมทั้ง ๒ องค์ไปสร้าง

---

[5] ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**, (เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘ - ๔๙.

[6] บำเพ็ญ ระวิน (ปริวรรต), **มูลสาสนา สำนวนล้านนา**,(เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๓.

เมืองขึ้น ๒ เมือง คือ วรนคร หรือ เมืองปัว (อ.ปัว จ.น่าน) และเมืองจันทบุรี หรือ เมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน เพราะเมืองหลวงพระบางสมัยนั้นถูกใช้เป็นสถานีค้ากับกลุ่มที่จะออกไปถึงเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปได้ เป็นช่องทางหนึ่งที่จะระบายเกลือจากเมืองน่าน

ความสัมพันธ์เหล่านี้ปรากฏในตำนานพื้นเมืองน่านได้กล่าวถึงพญาภูคา ปฐมกษัตริย์ปัวราชวงศ์ภูคา มีราชบุตร ๒ พระองค์คือขุนนุ่นและขุนฟอง พญาภูคาจึงให้องค์พี่ไปสร้างเมืองหลวงพระบาง (จันทบุรี) ปกครองชาวลาว โดยตำนานให้ภาพของเมืองปัวและเมืองหลวงพระบางเป็นพี่น้องกัน ลาวและกาวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันตั้งถิ่นฐานใกล้กัน

“...พรานป่าผู้นั้นก็หันไข่ ๒ ลูกที่จิ่มเค้าไม้ตนนั้น ใหญ่ประหมาณเท่าลูกหมากพล้าว พรานป่าก็เอาเมือถวายพระญาพูคาหื้อรักสาไว้ บ่นานเท่าใดไข่ ๒ ลูกนั้นก็ออกมาเปนผู้ชายทัง ๒ พระญาก็เลี้ยงเอาเปนลูกตน พระญาก็รักสองเจ้าพี่น้องเสมอลูกตนแล เจ้าพี่น้องใหญ่ขึ้นมาพระญาจิ่งใส่ชื่อเจ้าทัง ๒ พี่น้อง พี่ชื่อว่าขุนนุ่น น้องนั้นชื่อว่าขุนฟอง หั้นแล

...ที่นั้นพระญาเถรก็จิ่งพิจจรณาดูหื้อรู้แล้ว จิ่งพากันไปทิสสะกล้ำวันออกแม่น้ำของจิ่งไปถึงที่นิ่งพายวันออกแม่น้ำของ ควรตั้งบ้านตั้งเมือง พระญาเถรก็จิ่งอทิฏฐานตั้งบ้านตั้งเมืองในที่นั้น พระญาเถรจิ่งเอาไม้เท้าขีดไปหื้อเปนจันทพยุหะหั้นแล จิ่งจักใส่ชื่อว่าจันทบุรีเพื่ออั้นแล จิ่งหื้อเจ้าตนพี่เปนพระญาในที่นั้น จิ่งได้ชื่อว่าลาวทังหลายอยู่ที่นั้น เปนปริวารมากนักหั้นแล เมื่อนั้นเจ้าตนพี่ได้กินเมืองก่อนหั้นแล

เจ้าผู้น้องจิ่งไหว้พระญาเถรว่าพี่ผู้ข้า เจ้ากูก็กรุณาหื้อได้เปนท้าวพระญาแล้ว ขอเจ้ากูจุ่งกรุณาผู้ข้าหื้อได้เปนท้าวพระญาเทอะ พระญาเถรว่าเพิงกูตั้งกุมมารชะแลว่าอั้นแล้วจิ่งเอาเจ้าตนน้อง คืนมา ทิสสะกล้ำวันตกช้วยเหนือ มาเถิงที่นิ่งวันออกแม่น้ำน่าน(ไกล)แม่น้ำน่าน ๕ พันวา ที่นั้นควรตั้งเมือง พระญาเถรเอาไม้เท้าขีดไปหื้อเปนเตชพยุหะ จิ่งใส่ชื่อว่าวรนคร เมื่อพายลูนคนทังหลายร้องว่าเมืองพัวด่าย...”[7]

หรือในช่วง พ.ศ.๒๑๐๑ เมื่อครั้งอาณาจักรล้านนากลายเป็นประเทศราชของพม่า เจ้าเมืองน่านที่เป็นหัวเมืองบริวารของล้านนาก็ได้รับผลกระทบไปด้วย ซึ่งขณะนั้นพญาพลเทพลือไชยเป็นเจ้าเมืองน่าน (พ.ศ.๒๐๗๐ - ๒๑๐๑) เมื่อเห็นว่าล้านนาต่อสู้พม่าไม่ไหว จึงลี้ภัยไปอยู่ล้านช้าง

“...ในปีกัดใค้ เดือน ๖ ออก ๑๑ ค่ำ เจ้าเมืองนคอรได้มากินเมืองน่าน ตนนี้ได้พระญาหลวงพลเทพลือไชยแล กินเมืองได้ ๑๐ ปี สกราชได้ ๙๑๐ ตัว (พ.ศ.๒๐๙๑) ปีเปิกสัน ท่านก็ส้างวัดหลวงกลางเวียงน่าน กินเมือง ๒๐ ปี ฟ้าหงสามังทราได้เชียงใหม่ ปีเปิกสะง้า (พ.ศ.๒๑๐๑)

[7] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๒ - ๕๓.

พระญาเทพลือไชยหนีไป ไปเมืองล้านช้างก็ปีเดียวนั้น เดือน ๖ ออก ๑๒ ค่ำ วัน ๗ ไทเมืองเร้า แล รอมท้าวพระญาทังมวลตั้งแต่ท้าวครานเมืองมารอดพระญาเทพไชยได้ ๓๐ ตนแล..."[8]

"...ปีดับเม็ด (พ.ศ.๒๑๓๘) เดือน ๙ เพ็ง อภิเษกเถรแช่แห้งหื้อเปนสังฆราชา เดือน ๙ แรมค่ำ ๑ ใส่สะเอ้งคราดตะลางขว้ำแลมานเข้ายอดเจดีย์หลังหลวง หลังท้าวอ้ายส้างนั้นแล ปีดับเม็ด เดือนยี่ แรม ๙ ค่ำยามกลองแลง วัน ๖ เจ้าเชฏฐบุตต์คือพระญาหลวงน่าน ฟ้าสาวัตถีมารบกันที่ปากงาวบ่แพ้ หนีไปเมืองล้านช้างวันนั้นแล..."[9]

๔. เมืองน่านกับไทลื้อในอาณาจักรสิบสองพันนา

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับไทลื้อในอาณาจักรสิบสองพันนา (มณฑลยูนนาน ประเทศจีนในปัจจุบัน) ลักษณะของความสัมพันธ์อยู่ในเชิงการทำศึกสงครามและกวาดต้อนไพร่พลและความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านการสมรสทั้งระดับเจ้านายขุนนางและชาวเมืองน่าน ดังนั้นในตำนานพื้นเมืองน่านจึงปรากฏบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการทำสงครามกวาดต้อนไพร่พลชาวไทลื้อสิบสองพันนาอยู่บ่อยครั้ง

ในสกราชตัวเดียวนั้น (พ.ศ.๒๓๔๗) เดือน ๔ ออก ๑๕ ค่ำ วัน ๓ ท่านลงทัพไชย เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วัน ๗ ก็ยกกองทัพออกขึ้นเมือฝ่ายแม่น้ำของกล้ำวันออก เถิงเมือง ๑๒ พันนาลื้อ เมืองเชียงรุ่งแลเมืองเชียงแข็ง แลเมืองเชียงรุ่ง เมือง ๑๒ พันนาทังมวล ก็บ่ต่อบ่สู้จักรบพุ่งสักเมือง ก็อ่อนน้อมตนตัวต้อนรับ ขอเปนข้าพระมหากระสัตเจ้ากรุงเทพพระมหานครเจ้าเลี้ยงชู่บ้านชู่เมืองหั้นแล

ดั่งเมืองเชียงรุ่งนั้น ท่านก็เอาตัวเจ้านามวงส์ อันเปนน้ำเจ้าเมืองเชียงรุ่งแลท้าวพระญาในเมือง ๑๒ พันนาทังมวล มีพระญาเชียงแข็ง เปนประธาน กับทังลูกพระญาพูค แลเครื่องปัณนาการลงไปแทบทูลใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงเทพพระมหานคอรแล..."[10]

ไทลื้อที่สิบสองพันนา มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในเมืองน่านหลายครั้ง ทั้งการศึกสงคราม บุกเบิกพื้นที่ทำกิน และการแต่งงาน เช่น พ.ศ.๒๓๓๓ ไทลื้อเมืองยองนำโดยพญาศรี ราชาปราบโลก นำชาวไทลื้อเมืองยองเข้ามาอยู่เมืองน่านจำนวน ๕๘๕ ครอบครัว

---

[8] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙.

[9] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

[10] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

“...มาเถิงสกราชได้ ๑๑๕๒ ตัว (พ.ศ.๒๓๓๓) ปีกดเส็ด ม่านก็เอาทัพเข้าไปรบ ก็แตกพ่ายไปทางเมืองหลวง...ดั่งไพร่ไทแห่งพระญายอง ก็เอากันแตกพ่ายเข้ามาเมืองน่าน ก็พระญาสรีแลราชา ปราบโลกท้าวหาญทังหลายเปนแก่ก็เข้ามาเมืองน่าน มีคน ๕๘๕ ครัว ก็เข้ามาทางบ่อมางมารอดเมืองน่านในสกราชตัวเดียวนี้ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ วันนั้นก็มาในเมืองน่านที่นั้นทังมวลแล...”[11]

วัดหนองบัว วัดที่มีศิลปะไทลื้ออยู่ภายในชุมชนไทลื้อบ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

พ.ศ.๒๓๕๕ ไทลื้อเมืองล้า เมืองพง เมืองเชียงแข็ง และเมืองหลวงภูคา ได้ถูกกวาดต้อนนำเข้ามาอยู่เมืองน่าน

“...เถิงสกราช ๑๑๗๔ ตัว (พ.ศ.๒๓๕๕) *ปีเต่าสัน...ในสกราชเดียวนี้ เดือน ๓ อาชญาหลวง เจ้าก็กวาดเอาคนครัว เมืองล้า เมืองภง เชียงแข็ง เมืองหลวงพูคา ลงมาไว้เมืองน่าน มี ๖ พันครัวหั้นแล...”* [12]

การที่มีชาวไทลื้อเข้ามาหลายครั้งด้วยเงื่อนไขหลายประการดังกล่าวมาข้างต้น จึงทำให้เมืองน่านมีชุมชนไทลื้อจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณแถบพื้นที่ทางตอนเหนือของเมืองน่าน คือ มีจำนวน ๗ อำเภอ ๖๓ หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเชียงกลาง อำเภอสันติสุข และอำเภอสองแคว ตัวอย่างหมู่บ้านไทลื้อ เช่น

---

[11] สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**,(กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2539), หน้า 34 - 35.

[12] สรัสวดี อ๋องสกุล, **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**,(กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2539), หน้า 46.

(๑) อำเภอทุ่งช้าง มี ๓ ตำบล ๑๕ หมู่บ้าน ได้แก่

(๑.๑) ตำบลงอบ มี ๕ หมู่บ้าน คือ บ้านงอบศาลา บ้านงอบเหนือ บ้านงอบใต้ บ้านงอบกลาง (ทั้ง ๔ หมู่บ้านมาจากเมืองลวง เมืองยอง) และบ้านทุ่งสุน (มาจากเมืองเงิน บ้านเชียงลม เมืองเชียงฮ่อน)

(๑.๒) ตำบลปอน มี ๘ หมู่บ้าน คือ บ้านหล่ายทุ่ง (มาจากเมืองเงิน) บ้านใหม่ บ้านห้วยโก๋น บ้านนาวัว บ้านหลวง บ้านชัย บ้านห้วยสะแกง และบ้านเมืองเงิน (มาจากบ้านเชียงลม เมืองเชียงฮ่อน เมืองเงิน) (จากศึกสงครามล่าสุดที่ชาวไทลื้อจากฝั่งประเทศลาวอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านในตำบลปอนคือ พ.ศ.๒๕๑๖)

(๑.๓) ตำบลแพะ มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยเต๋ย และบ้านสะหลี

(๒) อำเภอเชียงกลาง มี ๓ ตำบล ๖ หมู่บ้าน ได้แก่

(๒.๑) ตำบลเชียงกลาง มี ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านศรีอุดม (บ้านเชียงลม เมืองเชียงฮ่อน เมืองเงิน) บ้านเชียงโคม (มาจากเมืองเลน เมืองเชียงฮ่อน) และบ้านงิ้ว

(๒.๒) ตำบลพระพุทธบาท มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านอ้อ (มาจากเมืองเชียงแข็ง เมืองยอง) และบ้านเหล่า (มาจากเมืองยอง) ทั้ง ๒ หมู่บ้านนี้เดิมอยู่บ้านดอนแท่นและบ้านสบปืน อำเภอเชียงกลาง ภายหลังได้ขยับขยายบุกเบิกหาพื้นที่ทำกินใหม่

(๒.๓) ตำบลเปือ มี ๑ หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแดง (มาจากเมืองเชียงแสน เมืองเลน เมืองหลวงพระบาง บ้านเชียงลม เมืองเชียงฮ่อน)

(๓) อำเภอปัว มี ๔ ตำบล ๒๒ หมู่บ้าน ได้แก่

(๓.๑) ตำบลปัว มี ๘ หมู่บ้าน คือ บ้านขอน (เมืองขอน เมืองยอง เมืองพวน) บ้านปรางค์ (มาจากเมืองยอง) บ้านร้องแง (มาจากเมืองเลน เมืองยอง) บ้านดอนแก้ว (มาจากเมืองยอง เมืองพวน) บ้านเก็ด (มาจากเมืองเลน) บ้านมอน (มาจากเมืองเลน เมืองยอง) บ้านป่าลาน (มาจากเมืองยอง เมืองเชียงของ เมืองขอน) และบ้านตึ๊ด

(๓.๒) ตำบลศิลาแลง มี ๖ หมู่บ้าน คือ บ้านเฮี้ย (มาจากเมืองเชียงรุ่ง เมืองเงิน เมืองยอง เมืองเลน เมืองพวน) บ้านดอนไชย (มาจากเมืองยอง เมืองเงิน เมืองเชียงรุ่ง) บ้านตีนตก (มาจากเมืองเชียงรุ่ง) บ้านหัวน้ำ (เมืองยอง เมืองเชียงม่วน) บ้านฝาย (เมืองเชียงรุ่ง เมืองพวน) และบ้านเฮี้ยหัวดอย (มาจากเมืองยอง เมืองเชียงม่วน เมืองเชียงรุ่ง เมืองพวน เมืองเลน)

(๓.๓) ตำบลสถาน มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านนาป่าน (มาจากเมืองยอง) และบ้านสันติสุข (มาจากเมืองเชียงลาบ เมืองเงิน เมืองเชียงตุง เมืองล้า)

(๓.๔) ตำบลศิลาเพชร มี ๖ หมู่บ้าน คือ บ้านนาคำ (มาจากเมืองเชียงแสน) บ้านป่าตอง มาจากเมืองเลน) บ้านทุ่งศรีบุญยืน (มาจากเมืองเลน) บ้านดอนไชย (มาจากเมืองยอง เมืองเชียงทอง เมืองเลน บ้านเชียงลม เมืองเชียงฮ่อน) บ้านดอนแก้ว (มาจากบ้านร้อง) และบ้านทุ่งรัตนา (บ้านทุ่งหินศรีมูล มาจากเมืองยอง)

(๔) อำเภอท่าวังผา มี ๕ ตำบล ๑๑ หมู่บ้าน ได้แก่

(๔.๑) ตำบลป่าคา มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านต้นฮ่าง (มาจากเมืองล้า) และบ้านหนองบัว (มาจากเมืองล้า)

(๔.๒) ตำบลศรีภูมิ มี ๑ หมู่บ้าน คือ บ้านดอนมูล (มาจากเมืองล้า)[13]

(๔.๓) ตำบลยม มี ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านเสี้ยว (มาจากบ้านเสี้ยว) บ้านลอมกลาง (มาจากเมืองเชียงลาบ) บ้านฆ้อง (มาจากเชียงยอด) บ้านหนอง (มาจากเมืองเชียงลาบ)

(๔.๔) ตำบลจอมพระ มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านยู้ (มาจากเมืองยู้) และบ้านถ่อน (มาจากเมืองเชียงรุ่ง)

(๔.๕) ตำบลแสนทอง มี ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านแฮะ และบ้านฮวก

(๕) อำเภอสันติสุข มี ๑ ตำบล ๑ หมู่บ้าน ได้แก่

(5.1) ตำบลป่าแลวหลวง มี ๑ หมู่บ้าน คือ บ้านสบยาง (มาจากเมืองยอง)[14]

๕. เมืองน่านกับไทเขินในนครเชียงตุง

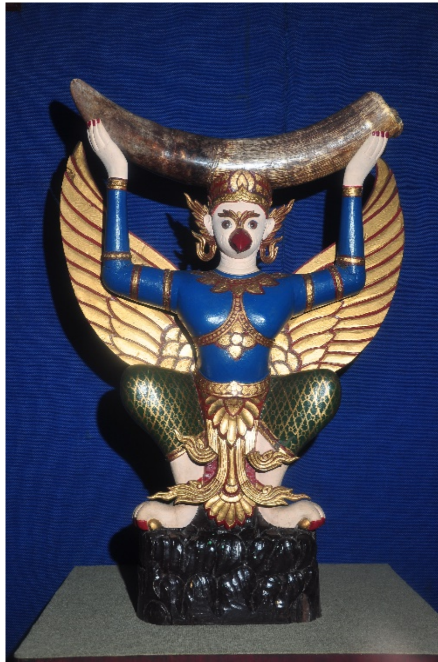
ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับเมืองนครเชียงตุง ยังปรากฏหลักฐานในเมืองน่านค่อนข้างน้อย ที่ปรากฏร่องรอยความสัมพันธ์อย่างชัดเจน คือ งาช้างดำ ที่เจ้าฟ้าหลวงเมืองนครเชียงตุงมอบให้เจ้าหลวงเมืองน่าน เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธไมตรีอันดีต่อกันของทั้ง ๒ เมือง ดังตำนานที่เล่าสืบต่อมาระบุว่า อดีตเจ้าผู้ครองนครน่านได้มาจากเมืองเชียงตุง ตอนนั้นเชียงตุงมีงาช้างดำ ๑ คู่ เลยแบ่งให้เมืองน่าน ๑ กิ่งเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่าง ๒ เมือง เดิมเก็บรักษาไว้ภายใน “หอคำ” ของเจ้าผู้ครองนคร จนเมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาดา (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน) เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัย ในปี พ.ศ.๒๔๗๔ บุตรหลานของเจ้าผู้ครองนครจึงมอบให้เป็นสมบัติของเมืองน่าน

---

[13] สมเจตน์ วิมลเกษม (บรรณาธิการ), **ไทลื้อเมืองน่าน**,(เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕), หน้า ๕ – ๘.

[14] รัตนาพร เศรษฐกุล, **ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน**, (เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป,), หน้า ๒๐ - ๒๒.

งาช้างดำ สัญลักษณ์เชื่อมสัมพันธไมตรีเมืองน่านกับเมืองเชียงตุง
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

๖. เมืองน่านกับแคว้นสุโขทัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับแคว้นสุโขทัย ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งมีการช่วยเหลือกันเมื่อยามมีศึกสงคราม อุปถัมภ์ค้ำชูพุทธศาสนาระหว่างกัน จนปรากฏพุทธศิลป์แบบสุโขทัยในเมืองน่านจำนวนมาก และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านทางการเสกสมรส แต่ก็อาจมีบางช่วงเวลาที่แคว้นสุโขทัยพยายามแสดงอำนาจเหนือเมืองน่านในเชิงการเมืองการปกครอง เช่น ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แคว้นสุโขทัยองค์ที่ ๓ (พ.ศ.๑๘๒๒ – ๑๘๔๒) ราชวงศ์พระร่วง จารึกหลักที่ ๑ กล่าวถึงอาณาเขตแคว้นสุโขทัยมาถึง *"...เมืองแพร่ เมืองม่าน เมืองน..(น่าน) เมืองพลัว (ปัว)..."* [15]

การช่วยเหลือกันในยามมีศึกสงครามกับต่างบ้านต่างเมือง หรือเป็นที่ลี้ภัยทางการเมืองเมื่อยามพ่ายแพ้ศึกสงคราม ก็ปรากฏอยู่ในตำนานต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง เช่น เมื่อครั้ง พ.ศ.๑๙๓๙ เจ้านายจากเมืองแพร่ได้ยกทัพมาตีเมืองน่าน สามารถยึดเมืองน่านได้ ท้าวหุง เจ้านายเมืองน่านจึงลงไปขอกำลังจากสุโขทัยให้ยกกองทัพขึ้นมาช่วยตีเอาเมืองน่านคืนมา

[15] คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมฯ, **ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย**,(ม.ป.ท. : ม.ป.พ.,ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

“...ปีรวายใจ้ (พ.ศ.๑๙๓๙) ท้าวสรีจันท์ได้เสวยเมืองแทนพี่ได้ปี ๑ เมื่อนั้นยังมีท้าว ๒ พี่น้อง ตนพี่ชื่อว่าพระญาเถร ตัวน้องชื่อว่าพระญาออนโมง อยู่เมืองแพร่ ยกเอาริพลมาคุมเมืองน่าน กำจัดพระญาสรีจันทะเสีย แล้วเสวยเมืองแทนแล ส่วนท้าวหุงตนน้องลวดเดินไปตกเมืองใต้ พ้นจากข้าเลิกได้สุขสบาย พระญาแช่เลียงเลยกรุณณาลวดเลี้ยงไว้รักยำเสมอตนแล พระญาเถรข้าพระญาสรีจันท์เสีย แล้วเสวยเมืองแทนได้เดือนปลาย ๒๐ วัน ลวดปวดพิษไข้เสียบตายไปแล ส่วนท้าวออนโมงตนน้องก็กินเมืองแทนพี่ นานชลี่ปีปลายลาใจเล่า เปนดั่งไฟหมุ้นเถ้าร้อนถนัด ส่วนกระสัตรตนน้องช้อยชื่อว่าท้าวหุงห้อยหัวใจไปตกเทศใต้ พระญาแช่เลียงหื้อริพลขึ้นมาชู พระญาออนโมงดูเสียโชคเมี้ยนม้วนโมดตายไปเล่าแล...”[16]

หรือในช่วงพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ล้านนา องค์ที่ ๙ (พ.ศ.๑๙๘๕ - ๒๐๓๐) ราชวงศ์มังราย ยกกองทัพมาตีเพื่อจะผนวกรวมเมืองน่านเข้าเป็นเมืองบริวารของอาณาจักรล้านนาในพ.ศ.๑๙๙๒ เมื่อเมืองน่านพ่ายแพ้ พญาอินทะแก่นท้าว กษัตริย์น่าน องค์ที่ ๑๗ (พ.ศ.๑๙๗๖ (๓ เดือน) และ พ.ศ.๑๙๗๘ - ๑๙๙๓) ราชวงศ์ภูคา ได้นำครอบครัวลี้ภัยไปอยู่ที่เมืองสุโขทัย

“...เมื่อนั้นท้าวติโลกใคร่ได้เมืองน่าน มาส่วยค้ำเมืองพิงค์เชียงใหม่ จัดขับหมู่เสนา ๔ หมู่ คือ เสนาช้าง ม้า รถ แลคนเทียวตีน สระเด็จออกตามตนท้าวข่มพลไปทางเมือง(ลอ) ชาวลอเข้าปงควรลงทางตีนดอยท้าวรอดเมืองน่าน ตั้งทัพอยู่สวนตาลหลวงหั้น ตั้งอม็อกสินาดยิงเข้าทางประตูอุนยาน โห่ร้องเข้าคุมเวียง พระญาอินทะแก่นท้าวบ่อาจจักต่อริพลท้าวตนใหญ่ได้ จิ่งเอาลูกแลเมียหนีไปเมืองใต้ หาพระญาแช่เลียงสหายตนเล่าแล...”[17]

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับสุโขทัยในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีมาตั้งแต่ช่วงต้นราชวงศ์ภูคา ดังพญาครานเมือง กษัตริย์น่าน องค์ที่ ๗ (พ.ศ.๑๙๐๑ - ๑๙๐๖) ราชวงศ์ภูคา ได้เสด็จไปช่วยกษัตริย์สุโขทัยสร้างวัดพระหลวงอภัย เมื่อสร้างเสร็จกษัตริย์สุโขทัยได้ถวายพระบรมสารีริกธาตุและพระพิมพ์ พญาครานเมืองจึงทรงนำมาก่อสร้างเป็นพระธาตุแช่แห้งประดิษฐานไว้ที่เมืองน่านสืบมา

“...ยังมีพระญาตนนึ่งชื่อโสปัตตคันธิราช อยู่เสวยเมืองสุโขไธยเมืองใต้ หื้อมาราทธนาพระญาครานเมืองเมือช่วยส้างวัดพระหลวงอไภย กับพระญาสุโขไธย แล้วพระญาก็หื้อพระธาตุเจ้า

---

[16] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

[17] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

๗ องค์ กับทังพระพิมพ์เงิน ๒๐ องค์ ธาตุ ๒ องค์ เท่าฟันหอมป้อม มีวัณณะดั่งแก้ว ๓ องค์ มีวัณณะดั่งมุก ๒ องค์ เท่าเม็ดงามีวัณณะดั่งคำแล..."[18] (สร้างพระธาตุแช่แห้ง)

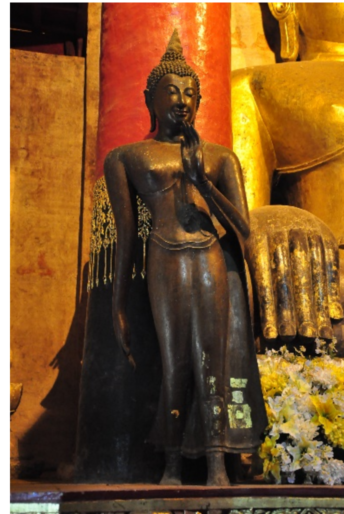

พระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

นอกจากนี้ความสัมพันธ์กับสุโขทัยยังปรากฏในงานศิลปกรรมของเมืองน่าน ที่เด่นชัดคือศิลปะของพระพุทธรูปที่ปรากฏในเมืองน่านได้รับอิทธิพลมาจากสุโขทัย เช่น การสร้างพระพุทธรูป ๕ องค์ของพญาสารผาสุม กษัตริย์น่าน เมื่อ พ.ศ.๑๙๗๐ เป็นพระพุทธรูปางลีลา ๔ องค์ และปางประทานอภัย ๑ องค์ พระพุทธรูปทั้ง ๕ องค์มีพระพักตร์ค่อนข้างยาวรีเป็นรูปวงไข่ ขมวดพระเกศาม้วนเป็นก้นหอย รัศมีเหนืออุษณีษะเป็นเปลวเพลิง ส่วนพระอังสาค่อนข้างใหญ่ พระอุระนูน ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา ชายจีวรยาวลงมาจรดพระนาภี ส่วนปลายแยกออกเป็นเขี้ยวตะขาบ ในส่วนของพระหัตถ์ที่แสดงปางประทานอภัยพระหัตถ์ใด ก็จะก้าวพระบาทที่สัมพันธ์กับปางที่แสดงปางประทานอภัยด้านนั้น ส่วนพระพาหาและพระกรทอดลงมาเป็นเส้นโค้งจากพระอังสา จะยาวจรดลงมาที่พระชงฆ์อย่างกลมกลืน

[18] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยในเมืองน่าน สร้างโดยพระญาสารผาสุม กษัตริย์น่าน เมื่อ พ.ศ.๑๙๗๐
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

จากพุทธลักษณะนี้ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลรูปแบบพระพุทธศิลปะสุโขทัยหมวดใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างน่านกับสุโขทัย เช่น จารึกสุโขทัยหลักที่ ๘ (พ.ศ.๑๙๑๕) จารึกสุโขทัยหลักที่ ๔๕ และจารึกวัดพระธาตุช้างค้ำหลักที่ ๖๔ เป็นต้น นอกจากนี้รูปอักษรจารึกที่ส่วนฐานพระพุทธรูปยังจารึกด้วยอักษรสุโขทัย

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อแตกต่างระหว่างพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในเมืองน่านกับพระพุทธรูปที่สร้างในสุโขทัย อย่างเช่น พระพุทธรูปปางลีลา ของสุโขทัยจะยกพระหัตถ์แสดงวิตรรกมุทรา ที่อาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พุทธประวัติ ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภายหลังจากโปรดพุทธมารดา ต่างจากพระพุทธรูปที่เมืองน่าน พระหัตถ์ที่ยกขึ้นจะแสดงอภัยมุทรา และที่กลางฝ่าพระหัตถ์ปรากฏลายประจำยามรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ภายในเป็นลายดอก ๔ กลีบ อีกทั้งจะปรากฏรอยเส้นขอบสบงที่บริเวณเหนือพระโสณีทุกองค์[19]

[19] จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน พุทธศักราช ๒๕๕๓**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖ - ๑๗.

พระเจ้าทองทิพย์ วัดสวนตาล อำเภอเมืองน่าน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

๗. เมืองน่านกับอาณาจักรอยุธยา

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับอาณาจักรอยุธยา ที่ปรากฏในตำนานพื้นเมืองน่าน จะปรากฏมีเหตุการณ์ทางอยุธยาได้ลอบปลงพระชนม์กษัตริย์น่านถึง ๒ พระองค์ คือ พญาครานเมือง กษัตริย์น่าน องค์ที่ ๗ (พ.ศ.๑๙๐๑ - ๑๙๐๖) ราชวงศ์ภูคา ถูกพิษจนสวรรคต และพญาคำตัน กษัตริย์น่าน องค์ที่ ๙ (พ.ศ.๑๙๓๖ - ๑๙๔๑) ราชวงศ์ภูคา ถูกยาพิษสวรรคต

"...ท้าวครานเมืองอยู่เวียงแช่แห้งได้ ๕ ขวบเข้า ขุนอินท์ เมืองใต้ ใช้ผ้ามาถวายหื้อเปนปัณณาการใหญ่ ร่ายมนต์ใส่แถมพิษ ท้าวก็ใส่ใจว่าเปนมหามิตต์ มือลูบหยุบแผ่นผ้าถูกพิษลวดเจ็บ เสียบเสี้ยมตน ท่าวทังยืนแล้วก็ลวดจุติตายปีก่าเหม้าในเวียงแช่แห้งที่นั้นแล..."[20]

"...ส่วนเจ้าราชบุตต์ ๓ ตนพี่น้อง พี่ชื่อว่าคำตัน ตนน้องกลางชื่อว่าสรีจันทะ น้องซ้อยชื่อว่าท้าวลหุงแล เจ้าราชบุตต์ตนพี่ (ท้าวคำตัน) เสวยเมืองแทนได้ ๑๑ ปี ขุนหลวงสรี เมืองใต้

---

[20] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

ใช้เครื่องราชาใต้มาถวาย หื้อแปลงหอสรงยังท่าลี่ หื้ออาบองค์สรงเกสแล้วลวดปาดเจ็บตนเพสปิ่นปัก เจ็บตนนักเหลือขนาด ลวดมรณาตายไปเมื่อกลางคืนนั้นแล...”[21]

๘. เมืองน่านกับพม่า

เมื่อล้านนาเป็นประเทศราชของพม่าตั้งแต่ พ.ศ.๒๑๐๑ เมืองแพร่ก็กลายเป็นประเทศราชของพม่าไปด้วย พม่าได้นับเมืองน่านเป็น ๑ ใน ๕๗ หัวเมืองของล้านนา แสดงถึงพม่าได้ให้ความสำคัญกับเมืองน่านอย่างมาก[22] เห็นได้จากพระมหากษัตริย์พม่าทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าเมืองน่านโดยตรง โดยใน พ.ศ.๒๑๐๓ พระเจ้าบุเรงนองทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพญาหน่อคำเสถียรไชยสงคราม เป็นเจ้าเมืองน่านแทนพญาพลเทพลือไชย เจ้าเมืองน่านคนก่อนที่ลบลี้ภัยไปอยู่ล้านช้าง

“...เจ้าฟ้าหงสา หื้อเจ้าพระญาหน่อคำเสถียรไชยสงครามมากิน ปีกดสัน สักกราชได้ ๙๒๒ ตัว (พ.ศ.๒๑๐๓)...” [23]

ขณะที่เมืองอื่นๆ พระมหากษัตริย์พม่าจะมอบอำนาจให้กษัตริย์ล้านนาเป็นผู้แต่งตั้ง ดังในช่วงพระเจ้าเมกุฏิวิสุทธิวงศ์ (เจ้าหนานแม่กุ) กษัตริย์ล้านนา (พ.ศ.๒๐๙๔ – ๒๑๐๗) ราชวงศ์มังรายเดินทางกลับจากไปทำสงครามกับล้านช้างได้ประทับพักที่เมืองแพร่พร้อมทั้งโปรดแต่งตั้งพญาเชียงเลอ เจ้าพันนาเชียงเลอ ให้เป็นเจ้าเมืองแพร่ โดยพระมหากษัตริย์พม่าไม่ได้ทรงแต่งตั้งเอง[24] ด้วยเมืองน่านเป็นหัวเมืองใหญ่ที่สำคัญและพม่าควบคุมดูแลใกล้ชิดบางช่วงจึงมีความสัมพันธ์ในเชิงการต่อต้านจนเกิดสงคราม

“...ปีดับเม็ด (พ.ศ.๒๑๓๘) เดือน ๙ เพ็ง อภิเษกเถรแช่แห้งหื้อเปนสังฆราชา เดือน ๙ แรมค่ำ ๑ ใส่สะเอ้งคราดตะลางขว้ำแลมานเข้ายอดเจดีย์หลังหลวง หลังท้าวอ้ายส้างนั้นแล ปีดับเม็ด เดือนยี่ แรม ๙ ค่ำยามกลองแลง วัน ๖ เจ้าเชฏฐบุตต์คือพระญาหลวงน่าน ฟ้าสาวัตถีมารบกันที่ปากงาวบ่แพ้ หนีไปเมืองล้านช้างวันนั้นแล...” [25]

---

[21] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑ - ๑๒.

[22] Sithu Gamani Thingyan, **Zinme Yazawin**,(Today printing, 2003), p.92.

[23] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙.

[24]ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**, (อ้างแล้ว), หน้า ๙๕.

[25] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

ช่วงตั้งแต่ พ.ศ.๒๑๘๐ พระเจ้าตลุนมิน กษัตริย์พม่า (พ.ศ.๒๑๗๑ – ๒๑๙๑) กษัตริย์พม่าเข้าแทรกแซงอำนาจกษัตริย์ล้านนามากขึ้น ได้โปรดให้แบ่งล้านนาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ตอนเหนือให้เมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางการปกครอง ตอนใต้ให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครอง เพื่อที่จะลดความเข้มแข็งของอาณาจักรล้านนา ส่วนของเมืองน่านนั้นอยู่ในเขตตอนเหนือการปกครองของเมืองเชียงแสน

"...สักกราชได้ ๙๙๙ ตัว (พ.ศ.๒๑๘๐).เชียงราย ภยาว เมืองฝาง..เทริง เมืองลอ น่าน แพ่ ลคอร ทังมวล..."[26]

ในยุคนี้เจ้าเมืองน่านยังสับเปลี่ยนกันปกครองตามแต่พระมหากษัตริย์พม่าจะโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโยกย้าย บางช่วงก็ปรากฏมีเจ้าเมืองน่าน ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ล้านนาที่เมืองเชียงใหม่ระหว่าง ดัง เจ้าพญาพลศึกซ้ายไชยสงคราม (เจ้าศรีสองเมือง) เจ้าเมืองน่าน (พ.ศ.๒๑๔๖ - ๒๑๕๘) ขึ้นเป็นกษัตริย์ล้านนา (ในฐานะประเทศราชพม่า) ระหว่าง พ.ศ.๒๑๕๘ – ๒๑๗๔ ดังนั้นยุคนี้เจ้าเมืองน่านจึงมาจากหลากหลายชาติพันธุ์หลากหลายระดับทั้งเจ้านายและขุนนาง

วัดภูมินทร์ อำเภอเมืองน่าน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๑๓๐ ช่วงที่เมืองน่านเป็นประเทศราชของพม่า
สร้างโดยเจ้าเจตบุตรพรหมินทร์ เจ้าเมืองน่าน
ที่มา : ประทวน สอนสิริ

[26] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองเชียงแสน**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๖ – ๑๑๗.

ระบบการปกครองของเมืองน่านยุคนี้ เหมือนกับเมืองอื่นๆ ของล้านนา คือ มีทั้งตำแหน่งแบบล้านนาร่วมกับตำแหน่งแบบพม่า ตำแหน่งแบบพม่า เช่น นาขวา นาซ้าย และเซ็กคาย (จักกาย) เป็นต้น ซึ่งในพ.ศ.๒๒๖๙ พระมหากษัตริย์พม่าได้โปรดให้เจ้าพญาหลวงติ๋น (เจ้ามหาวงศ์) เชื้อสายเจ้านายเมืองเชียงใหม่ที่ได้เป็นเจ้าเมืองติ๋นมาเป็นเจ้าเมืองน่าน (พ.ศ.๒๒๖๙ – ๒๒๙๔) และเป็นปฐมราชวงศ์มหาวงศ์ (ราชวงศ์หลวงติ๋น) ของเจ้าหลวงเมืองน่าน สืบมาจนถึงเมืองนครน่านเป็นประเทศราชของสยามในพ.ศ.๒๓๓๑ ด้วยเจ้าพญาหลวงติ๋น (เจ้ามหาวงศ์) ได้รับการโปรดเกล้าฯ จากพระมหากษัตริย์พม่าให้เป็นเจ้าเมืองน่าน และสืบราชวงศ์ปกครองเมืองนครน่าน จึงปรากฏมีความสัมพันธ์ทางการเสกสมรสกับราชวงศ์พม่า ดังเจ้านางทิพดวง ราชนัดดาของเจ้าพญาหลวงติ๋น (เจ้ามหาวงศ์) เมืองนครน่าน ได้เป็นนางสนมของพระมหากษัตริย์พม่าในราชวงศ์อลองพญา

"...ปถมะแต่เมื่อทุเจ้าหลวงตีนได้มาเปนเจ้าเสวยเมืองน่านเล่าวันนั้น ท่านก็มาแต่ตัวท่านองค์ท่าน มหาสีเทวียังอยู่เสียเมืองเชียงใหม่พุ้นแล แล้วท้าวมาเอาเมียเมืองน่านชื่อว่านางยอดเปนชาวบ้านนาพังมาเปนมเหสี เกิดลูกได้นางริมะลา มีผัวชื่อว่านายอินเมือง เกิดลูกได้นางสรีกัญญา ๑ นางทิพพ ดวง ๑ ผู้นี้ไปอยู่เมืองอังวะ นางบัวทิพพ์เปนแม่อริยวงส์ทุกวันมานี้แล..."[27]

๙. เมืองน่านกับสยาม

เมืองน่านเป็นประเทศราชของสยามตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๓๑ ดังนั้นยุคนี้พระมหากษัตริย์สยามเป็นผู้มีอำนาจสถาปนารับรองแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครน่าน (เจ้าหลวง) ให้มียศเป็น "พระเจ้าประเทศราช" "เจ้าประเทศราช" หรือ "พระยาประเทศราช" มีพระสถานะเป็น "กษัตริย์ประเทศราช" สืบมาจนถึงเจ้าหลวงมหาพรหมสุรธาดา (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน) เป็นเจ้าหลวงเมืองน่านพระองค์สุดท้าย (พ.ศ.๒๔๖๑ - ๒๔๗๔)

"...สกราช ๑๑๕๐ ตัว (พ.ศ.๒๓๓๑) ปีเปิกสัน เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ เจ้าอัทธวรปัญโญก็ได้ลงไปพิทูลมหากระสัตรเจ้าเมืองใต้ ก็ได้ปลงทานหื้อเจ้าอัทธวรปัญโญหื้อได้เปนพระญาน่านมีฉันนั้นแล้ว ก็พิกอว่ายจากเมืองใต้ขึ้นมารอดเมืองงั่ว เดือนยี่ ออก ๙ ค่ำ ยั้งอยู่เมืองงั่วที่นั้นแล เจ้านายแลขุนทังหลายก็ลงไปต้อนรับเอาท่านขึ้นมารอดเมืองน่าน..."[28]

---

[27] **พื้นเนื่องนาวเจ้านายมูลกระกูลเมืองน่าน** คัมภีร์ใบลานของวัดมงคล ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน รหัสไมโครฟิล์ม สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๘๒.๑๐๗.๕.๐๕๒ – ๐๕๒.

[28] สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒.

การเปลี่ยนขั้วอำนาจในการเมืองระหว่างรัฐภายในล้านนา ส่งผลให้เจ้าฟ้าอัทธวรปัญโญ ตัดสินใจนำเมืองน่านขึ้นต่อสยาม ที่ในขณะนั้นสยามกำลังมีอิทธิพลสูง การเป็นประเทศราชของสยามมีข้อเรียกร้องไม่กดดันเท่ากับครั้งเป็นมณฑลของพม่า เพราะสยามถือว่าเมืองน่านเป็นเขตพื้นที่ต่างบ้านต่างเมือง จะไม่เข้าไปก้าวก่ายกิจการภายในบ้านเมืองของประเทศราช ยกเว้นที่เห็นว่าจะมีผลกระทบต่ออิทธิพลของสยามในพื้นที่นั้นมากจนเกินไป สิ่งที่สยามต้องการจากหัวเมืองประเทศราช คือการยอมรับในสถานะที่สูงกว่าของพระมหากษัตริย์สยาม การจัดส่งเครื่องราชบรรณาการ การให้ผู้ปกครองประเทศราชลงไปร่วมงานพิธีสำคัญที่กรุงเทพมหานคร และให้ความช่วยเหลือในการสงครามเมื่อยามสยามร้องขอ ลักษณะของพันธะเหล่านี้ไม่ได้เข้าไปสลายอำนาจของผู้ปกครองเดิม อำนาจของผู้ปกครองเดิมจึงยังมีอำนาจสิทธิ์ขาดเฉกเช่นอำนาจกษัตริย์ ทั้งยังมีอิสระอย่างมากในการจัดการดูแลบ้านเมืองตนเองอย่างเต็มที่

พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ (เจ้าสุริยะ ณ น่าน) พระเจ้านครน่าน
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

การเป็นประเทศราชของสยามยังมีความสำคัญอื่นต่อเมืองน่าน เพราะการเป็นประเทศราช หรือรัฐบรรณาการแม้ว่าด้านหนึ่งจะเป็นการจัดลำดับสถานะที่ไม่เท่าเทียม เป็นการยอมรับว่ารัฐขนาดใหญ่มีอำนาจเหนือกว่าตน แต่การ “มีสถานะ” ในทางกลการเมืองก็ถือเป็นอำนาจอีกประเภทหนึ่ง เหรียญอีกด้านหนึ่งของการเป็นประเทศราชคือการประกาศว่ารัฐขนาดเล็กที่ส่งบรรณาการ นั้นได้รับการยืนยันถึงการมีตัวตนอยู่อย่างเป็นเอกเทศจากรัฐขนาดใหญ่ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การเป็น

ประเทศราชหรือรัฐบรรณาการยังเป็นการประกาศการดำรงอยู่ต่อรัฐเพื่อนบ้านอื่น และเป็นการแสดงให้รัฐ อื่นเห็นว่าตนเองได้รับการค้ำประกันจากรัฐที่เป็นเจ้าอธิราชอยู่อีกด้วย

เจ้าหลวงมหาพรหมสุรธาดาฯ (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน)
เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย

การได้รับการค้ำประกันในฐานะประเทศราชต่อสยามของน่านเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการอยู่รอดของ น่านในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ มาก เหตุเพราะช่วงเวลานั้นยังคงไม่เกิดความมั่นคงเป็นปึกแผ่นขึ้นใน ดินแดนที่เป็นล้านนาโดยสมบูรณ์ สภาพของล้านนายังคงอยู่ในลักษณะของ “บ้านไผเมืองมัน” ที่กลุ่ม อำนาจต่างๆพร้อมที่จะเข้าตีเมืองหรือกวาดต้อนคนของกันและกันเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับเมืองของ ตนเองได้อยู่เสมอ เมืองน่านเองเคยมีประสบการณ์ในการถูกลาวกวาดต้อนคนไปในปี จ.ศ.๑๐๗๐ (พ.ศ.๒๒๕๐) และถูกเมืองลำปางเข้ารุกรานในปี จ.ศ.๑๑๔๐ (พ.ศ.๒๓๒๑) ทั้งยังไม่มีหลักประกันใดที่จะยืนยันได้ ว่าจะไม่ถูกโจมตีอีกหากเมืองน่านตั้งเมืองเป็นอิสระ ดังนั้นการเข้าเป็นประเทศราชของสยามจึงสำคัญต่อ ความอยู่รอดของน่านในแง่ที่ว่า เมืองน่านได้รับการค้ำประกันสถานะและความปลอดภัยจากสยามทั้งยัง เป็นการป้องปรามเพื่อนบ้านอื่นๆ ที่เป็นประเทศราชของสยามแบบเดียวกัน เช่น ลำปาง เชียงใหม่ และ หลวงพระบาง ให้หยุดการกระทำใดๆ ที่เป็นการคุกคามต่อกันและกันลง ในด้านหนึ่งการขยายอิทธิพลของ สยามในล้านนาก็เป็นการสร้างเสถียรภาพในล้านนาไปในตัว ถึงแม้ล้านนาจะยังคงสภาพ “ชุมนุม” เอาไว้ และสยามไม่ได้รื้อฟื้นทำให้ล้านนากลับไปรวมเป็นอาณาจักรแบบเดิมอีก แต่ก็ทำให้ชุมนุมต่างๆล้านนาที่ ขึ้นกับสยามหยุดการต่อสู้ระหว่างกันลงได้ และหันไปหาผลประโยชน์จากการเป็นแนวร่วมรบกับกลุ่ม อำนาจอื่นที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสยามแทน

นอกจากนี้ การได้รับยืนยันว่าเป็นประเทศราช ยังหมายความรวมไปด้วยว่าเจ้าผู้ปกครองของรัฐบรรณาการหรือประเทศราชนั้นๆได้รับการยืนยันจากรัฐขนาดใหญ่กว่าว่าเป็นผู้ปกครองโดยชอบธรรมอีกด้วยคือเป็นการการันตีว่าเจ้าผู้ปกครองในเชื้อสายเจ้าพญาหลวงติ๋น (เจ้ามหาวงศ์) จะยังคงเป็นผู้ปกครองที่มีความชอบธรรม เพียงหนึ่งเดียวที่ได้ปกครองน่านภายใต้ความคุ้มครองของสยาม ผู้ปกครองในตระกูลของเจ้าพญาหลวงติ๋น (เจ้ามหาวงศ์) นับจากเจ้าฟ้าอัทธวรปัญโญเป็นต้นมาให้ความสำคัญกับการได้รับการแต่งตั้งจากสยามเป็นอย่ายิ่ง และจะปรากฏการประกาศตัวของเจ้าผู้ปกครองน่านอยู่เสมอว่าตนเองเป็นผู้ถูก “ใส่ยศให้” โดยพระมหากษัตริย์สยาม เช่น ในราชกถาเมืองน่านหรือกฎหมายอาณาจักรหลักคำของเมืองน่าน ที่แม้จะเป็นการประกาศอำนาจในเขตท้องที่ของตนเองและประกาศต่อผู้ใต้ปกครองของตน แต่ทุกครั้งก็จะยืนยันความชอบธรรมของตนอยู่เสมอว่าได้รับความชอบธรรมมาจากสยาม[29]

หอคำเมืองนครน่าน ของเจ้าหลวงอนันตวรฤทธิเดชฯ (เจ้าน้อยอนันตยศ)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

พระโกศและเครื่องสูงในงานพระศพเจ้าหลวงมหาพรหมสุรธาดาฯ (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน)
ที่จัดเครื่องประกอบพระยศตามแบบวัฒนธรรมสยาม

---

[29] บริพัตร อินปาต๊ะ, **ตระกูลหลวงติ๋นและจุดเริ่มต้นของการสร้าง “น่านใหม่” พ.ศ.๒๒๖๗ - ๒๓๓๑** ในวารสารประวัติศาสตร์ พ.ศ.๒๕๕๙,หน้า ๑๔๘ - ๑๕๐.

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **จารึกสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ๒๕๒๖.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมฯ, **ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.,ม.ป.ป.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน พุทธศักราช ๒๕๕๓**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บริพัตร อินปาต๊ะ. **ตระกูลหลวงติ๋นและจุดเริ่มต้นของการสร้าง “น่านใหม่” พ.ศ.๒๒๖๗ - ๒๓๓๑** ในวารสารประวัติศาสตร์ พ.ศ.๒๕๕๙.

บำเพ็ญ ระวิน (ปริวรรต). **มูลสาสนา สำนวนล้านนา**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

พื้นเนื่องนาวเจ้านายมูลกระกูลเมืองน่าน คัมภีร์ใบลานของวัดมงคล ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน รหัสไมโครฟิล์ม สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๘๒.๑๐๗.๕.๐๕๒ – ๐๕๒.

ภูเดช แสนสา (ปริวรรต). **ตำนานพื้นเมืองพะเยา**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๖.

รัตนาพร เศรษฐกุล. **ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน**. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป,

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.

สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต). **พื้นเมืองเชียงแสน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๖.

สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต). **พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙.

สมเจตน์ วิมลเกษม (บรรณาธิการ). **ไทลื้อเมืองน่าน**. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๕.

Sithu Gamani Thingyan. Zinme Yazawin.Today printing, 2003.